

פסחים טו

משה שווערד

1. רש"י מסכת פסחים דף יד עמוד ב

נימא קסבר ר' מאיר - מדיליף מדבריהן קסבר מתניתין דר' חנינא בשר שנטמא באב הטומאה דקתני - באב הטומאה דאורייתא, דכל אב הטומאה דאורייתא הוא, אבל בשר שנטמא בוולד הטומאה דקתני - כגון שנטמא בוולד הטומאה דרבנן, כגון כלי שנטמא במשקין, דמדאורייתא אין אוכלין ומשקין מטמאין כלי, שאין אוכל נעשה אב הטומאה, ורבנן גזרו שיהיו משקין מטמאין כלי, משום משקה זב וזבה שהן אב הטומאה, כגון רוקן ומימי רגליו, בפ"קא דנדה (ז, ב). והאי בשר נטמא באותו כלי, דהוי וולד וולד דרבנן, שהמשקין היו וולד הטומאה והכלי היא וולד דרבנן, ומדאורייתא טהור הוא, והאי בשר שנעשה שלישי על ידו - טהור גמור מן התורה הוא, ואשמעינן ר' חנינא, דכיון דאיכא עלה טומאה דרבנן - מטמאין לה בראשון דאורייתא.

2. תוספות מסכת פסחים דף טו עמוד א

באב הטומאה דאורייתא - נראה לר"י דלהכי נקט דאורייתא משום דאיכא אב הטומאה דרבנן כגון מעת לעת שבנדה ובית הפרס וארץ העמים והרבה כיוצא בהן. והא דנקט דאורייתא לא נפקא מינה מידי למ"ד אין אוכל מטמא אוכל דמ"מ לא מטמא אלא מדרבנן ולא נקט דאורייתא אלא משום דבעי למימר ולד טומאה דרבנן דהוי דווקא דרבנן.

3. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן יז

ונראה לומר דהטעם דאין שורפין תרומה וקדשים על טומאה דרבנן ואע"ג דאינו ראוי לאכילה הוא משום דשמא יבוא אליהו ויבטל את הטומאה דרבנן ויהיה ראוי לאכילה דב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אם גדול ממנו בחכמה ובמנין וכיון דאפשר במציאות שיאכל ע"י אליהו לא שרפינן וזה שייך רק בכל טומאות דרבנן אבל בכלים שנטמאו במשקין שהוא מי"ח דבר ואמרינן בע"ז (ל"ו ע"א) דכל איסורים דרבנן ב"ד הגדול בחכמה ובמנין יכול לבטל דברי ב"ד חברו חוץ מי"ח דבר שאפילו אם יבוא אליהו ובית דינו אין שומעין לו ע"ש א"כ בזה הטומאה אינו שייך שמא יבוא אליהו ויכשירנה א"כ כיון דאינה ראויה לאכילה שורפין [והנה רש"י שבת (ט"ז).] כתב דעל שום טומאה דרבנן אין שורפין תרומה וקדשים חוץ מהנך ו' ספקות וקשה דרש"י בעצמו כתב בפסחים דעל כלים שנטמאו במשקין שורפין]:

4. ספר חזון איש [פסחים ס' קכד:ג]

ג) לימא מתני' באב הטומאה דאורייתא ולד הטומאה דרבנן, וכיון דצטומאה דרבנן מותר להוסיף עומאה דאורייתא, ע"כ שאין האיסור אלא נחתו ממנו וכל שאינו עומד עוד נמנחו מליח סיבה שהיה שז' אין איסור לעמאותו, וכלכך גם באיסור דרבנן מותר להוסיף, ושפיר יליף ר"מ מר"ח ס"ה דשורפין תרומת חמץ בשעה ששית שאסור מדרבנן עם הטומאה אפי' למ"ד אין אוכל מטמא מה"ת אפי' בקדשים. וא"כ אין מוסיף בולד הטומאה רק עומאה דרבנן, ויש מקום לומר דאסור לעמא אף אלה שאין ראוי לנחותן רק בטמא אין איסור לעמאותו, וכלכך כי היכי דמותר לעמא אה הטמא מן החורה כמו כן מותר לעמא אה הטמא מדרבנן צטומאה דרבנן, ולפי זה אין ללמוד באיסור דרבנן שמוותר לעמאותו צטומאה

דרבנן, שכרו לא נמדנו שמוותר לעמא עומאה דאורייתא אה האסור מה"ת, תירצו בתו' דכבר ידענו מר"ב דמותר לעמא אה שאינו ראוי לנחותו מהמת עלמנו מה"ת אף נחתת איסור דלעת ר"מ פסול ואסור שיון וכש"כ לעיל, וא"כ כיון דיליף מר"ח ס"ה דצטומאה דרבנן ג"כ מותר להוסיף עומאה דרבנן אפי' שאין להוסיף עומאה דאורייתא אף שאינו עומד לנחותו כיון שד"ה גרס להס' וראוין לנחותן מהמת עלמנו, כרי שצטומאה דרבנן מהשב עומאה דרבנן כמו שאינו ראוי מהמת עלמנו, וא"כ גם באיסור דרבנן מותר להוסיף עומאה דרבנן דלגבי עומאה דרבנן מהשב איסור דרבנן כאינו ראוי מהמת עלמנו.

5. פני יהושע מסכת פסחים דף טו עמוד א

מיהו במה שהוצרך רש"י לפרש דאיירי בכלים שנשמאו במשקים ולא ניחא ליה לפרש בכה"ג דמוקי לה רבי ירמיה לקמן... וא"כ ממילא צריכין אנו לפרש דאינה מן המדה היינו דלא מדמינן איסור לטומאה ואין זה דוחק לפי שיטת רש"י לפי מה שאבאר בסמוך דהך מילתא אי מדמינן איסור לטומאה או לא לאו בסברא תליא מילתא אלא תליא בסוגיא דבכורות (דף ל"ג) [דף ל"ד ע"א] לענין דרשא דנתתי לך משמרת תרומתי ולקמן (ע"ב) גבי מחלוקת בשש אבאר יותר, כן נראה לי נכון ליישב שיטת רש"י.

6. תוספות מסכת פסחים דף טו עמוד א

חבית שנולד לה ספק טומאה - פירש הקונטרס כגון שנכנס שם אדם טמא ולא ידעינן אי נגע אי לא נגע וקשה לריב"א אי ברה"י ספיקו טמא ואי ברה"ר ספיקו טהור ונראה לר"י לפרש כגון שתי חביות ברה"י ונגע באחת מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע דהשתא שתיהן תלויות דבר תורה דלא ילפינן מסוטה דברשות היחיד ספקו טמא אלא דבר שיכול להיות אמת כעין סוטה אבל הכא דודאי אחת מהן טהורה אין לטמאות שתיהן מספק כדתנן בפרק שני נזירים (נזיר ד' נז.). ב' נזירים שאמר להם אחד ראיתי אחד מכם שנשמא מביאין קרבן טומאה וטהרה ומפרש בגמ' דהוי ספק טומאה ברה"י ואפ"ה לא אמרי' דכל אחד יביא קרבן טומאה משום דודאי לא נטמא רק אחד מהן.

7. ח' רבנו דוד

נגע * הוי ספק טומאה בדבר שאין בו דעת לישאל וספקו טהור נמי מן התורה. והפי' הנכון כגון שנגע שרץ * לפנינו באחת משתי חביות ולא נודע באי זו מהן נגע, שאלו שתיהן הן בספק ואי אפשר לא לשרוף ולא לאכול * . ואע"פ שאין שום איסור ושום טומאה ודאית באחת מהן קאמ' ר' יהושע שיניחנה במקום התרופה * מאחר שאינה בת אכילה, אף כאן בשעת ששית מאחר שאין התרומה בת אכילה שהרי אסרות חכמים אינו חייב לשמרה ואפשר לטמאה.

8. רבנו פרץ על פסחים דף יד/ב

חבית של תרומה שנולד בה ספק טומאה... ועוד יש לומר דמיירי דהך ספק טומאה באה מספק ראייה דאשה דטומאה דבאה מגוף האשה לא גמרי' מסוטה כדא' במס' נדה (י"ז ע"ב) ומ"ה לא אמרינן ספיקו טמא אע"ג דהוי ברשות היחיד:

9. פני יהושע מסכת פסחים דף טו עמוד א

בתוספות בד"ה חבית שנולד לו ספק טומאה פירש הקונטרס וכו' וקשה לר"י אי ברה"י ספיקו טמא ונראה לר"י וכו' עד סוף הדיבור. ולא זכיתי להבין דברי ריב"א ור"י בזה דמעיקרא מאי קשיא להו דהא שפיר מצינן למימר כפי' הקונטרס ולעולם ברה"י איירי ואף על גב דספיקא טמא מן התורה דילפינן לה מסוטה [סוטה כ"ח ע"ב] אפ"ה שפיר סבר ר"א דיניחנה במקום המוצנע משום דשמא יבא אליה ויטהרנה כדמסקינן להדיא בבכורות האי טעמא גופא, והא ודאי בכל ספק טומאה ברה"י אם יבא אליה או יבורר הספק על ידי עדים יהא טהור משום הכי בעי ר"א שימור, ויש ליישב:

10. שפת אמת מסכת פסחים דף טו עמוד א

בד"ה חבית כו' וקשה לריב"א אי ברה"י ספיקו טמא לכאורה אין מובן מה בכך דס' טמא מ"מ שייך שמא יבא אלי' ויטהרנו וכן הקשה בס' פ"י אכן נראה דכוונתם היא דמ"מ איך אמר ר"מ מדבריהם למדנו הא התם טמא וטמא היא כיון דספיקו טמא מה"ת ולא דמי להכא דמה"ת מותר:

11. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת פסחים דף טו/א

(סח) דף ט"ו. ההם גרמא בעלמא הכא בידים. היינו דכיון דהולך לאיבוד תו ליכא חיובא דמשמרת אבל לטמאות בידים איכא איסור אחר למ"ש תוס' זבחים ל"ג דלוקין מבכל קודש לא תגע, ואפילו לדעת תוס' במכות י"ד דאין לוקין, מ"מ מבוואר בגמ' יבמות ע"ה נגיעה כאכילה האסור לאכול אסור ליגע והוא מדאורייתא, אבל לקמן בסוגיין להפסד מרובה חששו וא"כ ע"כ אינו אלא מדרבנן, וכן מדקאמר שם שאני התם דאית להו

טומאה דרבנן, ואי אסור מדאורייתא לא מהני הא דאיכא טומאה דרבנן, ועל כרחק צ"ל דבהולך לאיבוד שרי מדאורייתא גם לטמאות בידים, וזה ניחא אם האיסור לטמאות הוא משום שמפסידן (לשון הרמב"ם פ"ח מפסולי הקדשים אסור לטמא את הקדשים שהרי פוסלן) אבל אם האיסור לטמאות הוא מצד טומאה ולא מפני הפסדן, א"כ מה בכך דאיכא טומאה דרבנן:

12. שערים מצויינים בהלכה

בכל שהן. ונראה לי דאפשר לומר, דאע"פ דאסור לטמא אפי' כל שהו, מ"מ י"ל דאינו מחויב לחזור אחר כלים טהורים בשביל להציל טפה אחת ואפי' יותר, כל שאינו עוד רביעית לוג, משא"כ בשיעור זה שהוא חשוב, שהוא שיעור לקידוש ולבהמ"ז, מחויב להטריח, דמצינו כעין זה שיעור יין להוצאת שבת, דחייב רק כשהוציא כדי מוגת הכוס, כדתנן במס' שבת (עו:): כדי שיעמוד על רביעית, שהוא כוס של ברכה.

מודה ר"א ור"י שאם יכול להציל רביעית בטהרה כו'. פרש"י שאם יכול לחזור אחר כלים טהורים, ולקבל קודם שתרו כולה לתוך הטמאין, ויקבל ממנה רביעית הלוג. וכתב בראש יוסף, דצ"ע למה דוקא רביעית הלוג, אפי' טפה אחת מוזהר מן התורה מלטמא, וטומאת עצמן מקבלין ודאי אפי'

13. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת פסחים דף טו/א

(ט) אם יכול להציל רביעית וכו'. ומוכח דבפחות מרביעית ליתא חיובא דמשמרת, ולכאורה למה לאיתחייב משום חצי שיעור, ובתוס' חולין ל"ד מבואר דלאכול בטומאת הגוף חצי שיעור אסור מה"ת, ומסתמא ה"ה באוכל תרומה בטומאת עצמה, ואפשר דליכא ושמרת אלא משום מצות אכילת תרומה ובח"ש ליכא מצות אכילה, כמו בחצי כזית מצה דליכא מצוה מדאורייתא לאוכלה, וממילא ליכא איסורא דמשמרת אף דחזיא לאיצטרופי לקיים בה מצות אכילה ע"י צירוף, ולכאורה היה נראה דמצות אכילת תרומה לכהן ואיסורה לזר שיעור אחד להן, וא"כ לענין שתיה דמצותה ברביעית ה"ה לענין זרות שיעור שתיה ברביעית, אבל הרמב"ם פ"י מהל' תרומות כתב דשיעור שתיה בכזית כאכילה:

14. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת פסחים דף טו/א

(ע) ר"י אומר אף יטמאנה ביד. ולכאורה אין זה מטמא בידים אלא שמקבלה בכלי טמא, וצ"ל כיון שמקרב הטומאה הוי כמטמא ביד, כמו במקרב הבישול דחייב משום מבשל, וכן זר שהפך בצינורא חייב משום שמקרב הבישול שבוועות י"ז ואין חילוק בין מקרב הטהרה להטומאה או הטומאה להטהרה:

15. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת פסחים דף טו/א

(עא) שמא יבא אליהו ויטהרנה. קשה דהא הוי ס"ס שמא לא יבוא היום ואפילו יבוא שמא לא יטהרנה:

16. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת פסחים דף טו/ב

(עד) ... איכא הפסד עצים דצריך לשורפה. והנה למ"ד ביעורו בכל דבר אין כאן הפסד. דיכול להטילו לנהר או לזרותו, ואפילו לר"י הא הכא איירי קודם שיש, ומודו ר"י דביעורו בכל דבר לשיטת ר"ת:

17. שו"ת אבני מילואים סימן יח

... איברא למ"ד דאין מבטלין איסור אינו אלא דרבנן יראה לענ"ד דהכא מן התורה אסור משום דאנו מוזהרין על התרומה שלא נפסידנה כדכתיב ושמרתם את משמרת תרומותי וכדתנן פ"ח דתרומות [מ"ה] ע"ש ומן התורה צריך שימור שלא נפסיד תרומה, וכ"כ הרמב"ם פ"ב מהל' תרומות [הי"ב] ע"ש, וכשמבטל תרומה בתוך חולין הרי נהפך האיסור להיתר ונעשה מתרומה חולין דאחרי רבים להטות וכמבואר וה"ל מאבד התרומה בידים כשמבטלה ברוב חולין דתו ליכא כאן תרומה והתורה אמרה ושמרתם את משמרת תרומתי, ודו"ק.

18. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת פסחים דף טו/ב

(עה) שאני התם דעפרא בעלמא הוא, וסברת הס"ד דהא דמותר לטמאותה משום דליכא בה מצות אכילה כיון שנפסלה מאכילת אדם, וא"כ ה"ה בחמץ בשבע דאין בה מצות אכילה שרי לטמא, ודחי בגמ' דהתם הטעם דעפרא הוא והיינו דפקעה ממנו קדושת תרומה לגמרי כיון דנעשה עפר, אבל חמץ בשבע דלא פקע קדושתו אסור לטמא אף דליכא בו מצות אכילה, ולפי"ז לכאורה נסתר מ"ש למעלה הטעם דמותר לטמאות פחות מרביעית משום דליכא מצות שתיה, דהא מ"מ איכא קדושת תרומה גם בפחות מרביעית, ושמא י"ל דבחמץ בשבע לא פקעה ממנו מצות אכילה, אלא דאין איסור חמץ נדחה מפני מצוה זו, אבל גם המצוה אינה נדחית מפני איסור חמץ, וכיון דשניהן אין דוחין זה לזה שוא"ת עדיף, ובאמת צריך טעם כיון דבחמץ בשבע ליכא כרת אלא לאו גרידא, אמאי לא נימא אתי מצות אכילת תרומה ודחי ללאו דחמץ, ואף דהכא איכא נמי עשה דתשביתו, הא דעת בעה"מ דאכילה אין לך השבתה גדולה מזו, ואין לומר נמי כמ"ש תוס' קידושין ל"ח גזירה כזית ראשון אטו כזית שני, דהא בתרומה אין חילוק בין כזית ראשון לשני, אלא דבפירוש רדב"ז שיליה הל' תרומות כתב דאכילת תרומה לכהן רשות עיי"ש, אבל בתוס' גיטין י"ב כתבו דהיא מצוה:

19. הערות הגר"ש אלישיב מסכת פסחים דף טו עמוד ב

אוכל שאינו ראוי לאכילה ומקב"ט

הפת שעייפשה ונפסלה מלאכול לאדם והכלב יכול לאכלה וכו'. ונשרפת עם הטמאה בפסח. ומייתי ראייה דהיכא דלאו בת אכילה היא מודה ר' יוסי דשרי לטמאה, וה"ה לחמץ בשעה שביעית. והנה נחלקו הרמב"ם והראב"ד בפ"ב מטומאת אוכלין הי"ד. שיטת הרמב"ם דאוכל שנפסל מאכילת אדם ולא נפסל מאכילת הכלב אין מקבל טומאה אולם אם נטמא בעודו ראוי לאכילת אדם שוב לא פקעה טומאתו כל עוד שראוי לאכילת הכלב. ושיטת הראב"ד דלעולם הוא מקבל טומאה כל עוד שראוי לאכילת הכלב. והנה בגמ' דידן מבואר דמקבל טומאה שהרי מייתי ראייה דשרי להוסיף עליו טומאה, וקשה לשיטת הרמב"ם דאין מקבל טומאה א"כ לא מוסיף בו טומאה כששורפו עם הטמאה ומה מייתי ראייה. [ובאחרונים נתבארו כמה תירוצים ע' בדבריהם].

ונראה דאף להרמב"ם ס"ד דכיון שלא פוקעת ממנו הטומאה שחלה עליו בעודו ראוי לאכילת אדם א"כ ע"כ דחשיב עדיין אוכל דאם היה בטל שם אוכל מיניה אף היתה פוקעת ממנו הטומאה כמו שפוקעת כשאינו ראוי לכלב, וכיון דחשיב אוכל יכול להוסיף עליו עוד תוספת טומאה, משא"כ כשעדיין הוא טהור או שנטהר, אין חלה בו טומאה כיון שנפסל מאכילת אדם ולא חשיב אוכל [ולמסקנה הדרינן בן מיסוד זה ויתבאר לקמיה]. עי"ל דהנה צ"ב מ"ט צריך לשורפו להפת שעייפשה משום חמץ והרי בלא"ה כבר נפסל מאכילת אדם וממילא בטל שם חמץ מיניה, וצ"ל דמיירי דע"י העיפוש הוא משמש כמו שאור שראוי לחמץ בו עיסות אחרות ולכך אכן צריך לבערו כל שלא נפסל מאכילת הכלב. (ע' ברמב"ם פ"ד מחו"מ הי"א, ופ"א מחו"מ ה"ב ובמפרשים שם ובר"ן לקמן ריש פ"ג). וא"כ י"ל דמודה הרמב"ם. בשאור ובפת שעייפשה דאע"פ שנפסל מאכילת אדם מ"מ מקבל טומאה דעדיין נחשב אוכל גמור הואיל וראוי לחמץ בו עיסות אחרות. (וע' חזו"א או"ח קט"ז, ג'). (א"ה לתירוץ הא' קשה טובא איך מייתי בש"ס ראייה דחמץ בשעה השביעית שרי לטמאותו אף על פי שהוא טהור, והרי הברייתא דפת שעייפשה מיירי בפת טמאה דאל"כ לא תקבל עוד טומאה. וי"ל. ואולי דדייק מלשון הפת שעייפשה דמשמע דמשו"ה שרי לטמאה ולא משום הטומאה שבה). שאני התם דעפרא בעלמא הוא. לשיטת הרמב"ם א"ש טפי דיז לפרש דמשו"ה לא מקבל עוד טומאה, דאינו ראוי לאכילת אדם [ויהא ראייה מכאן לשיטת הרמב"ם]. אולם אינו משמע כ"כ בלשון הברייתא.

20. ספר גליוני הש"ס

שם תורה ונשרפת כי נראה לו לדמות כו', כיצד כאן מבוארת סברת האחרונים דאיסור דאורייתא הוא איסור חפלא ואיסור דרבנן הוא רק איסור גברא ולכן צ"ל דאיסור מהי"ט ונוף החפץ אסור דומה ספיר לפת שעייפשה דבעלמותו אינו ראוי לאכילה ומשאי"כ צ"ל דרק מדרבנן אסור וא"כ הוא רק איסור גברא אבל החפץ אינו איסור לכן לא דמי לפת שעייפשה דבעלמותו אינו ראוי :

21. שערים מצויינים בהלכה

עוד נ"ל טעם דלא ילפינן איסור מטומאה, דחמיר טומאה מאיסור, דחזינן דאפי' איסור דשם טומאה עלה, כגון סוטה, שאסורה לבעלה אפי' מספק, והרבה ספיקות, ולא מוקמינן אותה אחזקת כשרות, וכ"ה בספיקא דטומאה, כדתנן במס' טהרות (פ"ו מ"ד) כל שאתה יכול לרבות ספק ספיקות ברה"י טמא, דילפינן מסוטה, ע"י בגמ' חולין (ט:)

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קכ עמוד ב

הפיגול והנותר מטמא את הידים וכו'. רב הונא ורב חסדא, חד אמר: משום חשדי כהונה, וחד אמר: משום עצלי כהונה...

2. רבינו חננאל מסכת פסחים דף קכ עמוד ב

הפיגול והנותר מטמאין את הידים רב הונא ורב חסדא חד אמר משום חשדי כהונה שלא יגע בו הכהן לטלטלו ויחשדו אותו הכהנים כי לאכלו מטלטלו לפיכך גזרו בו טומאה שלא יגע בו כלל וחד אמר משום עצלי כהונה כלומר גזרו עליו טומאה מפני שנתעצלו הכהנים באכילתו ובא לידי נותר:

3. ספר ירושלים במועדיה- חנוכה | ע' קי-קיג

למה נעשה הנס רק בשמן, ולא בגוף המנורה

מה רצו היוונים?

- היוונים רצו "להשכיחם תורתך, ולהעבירם מחוקי רצונך". אמנם הם פיתחו והדגישו מאד את ענין החכמה, "חכמה יונית", אך כבר אמר רבי יהודה הלוי ז"ל על חכמה זו, ש"אין בה פרי כי אם פרחים". יש בה יופי חיצוני, אבל פרי - שאדם יתפך להיות אדם טוב יותר ע"י חכמה זו - זה אין בחכמת יון. עם כל החכמה המפותחת, התרבות היוונית העריצה בעיקר את היופי החיצוני⁴, לא את המעשים הטובים, שזהו היופי הפנימי. החכמה נשארה אצל היונים ענין חיצוני, שאין לו שום השפעה על פנימיות האדם⁵. החשמונאים הראו שהפנימיות חשובה יותר מהחיצוניות, ובסופו של דבר - היא זו שמנצחת. "מסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים". הפנימיות של החשמונאים מנצחת את החיצוניות של יוון.

חשבתי, אולי זה הטעם, למה עשה הקב"ה נס לישראל רק בשמן, ולא עשה להם נס גם במנורה. הרי שני דברים היו חסרים אז לקיום מצות הדלקת המנורה במקדש כהלכתה: שמן טהור, ומנורה [שכן היננים לא רק טמאו את השמנים, אלא גם נטלו את כל הכלים שהיו במקדש] נעי רשיי ע"ז מג, א ד"ה ומלכות בית חשמונאי]]. והנה, לגבי השמן - נעשה להם נס. למרות שיש סוברים שאם לא היו מוצאים שמן טהור היו יכולים להדליק בשמן

טמא, כי טומאה דחוייה בציבור⁶, אבל למעשה נעשה להם נס, שִׁפְּדָה השמן שמצאו, "לא היה בו אלא להדליק יום אחד, ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים" (שבת כא, ב). אבל לגבי המנורה לא נעשה להם נס, והם נאלצו להדליק בשפודים של ברזל מְחוּפִּים בְּבַעַץ (=בְּדִיל), ורק אחר כך כשהעשירו עשאוּם של כסף, וכשחזרו והעשירו עשאוּם של זהב (ע"ז שם).

וצריך להבין: למה לא עשה הקב"ה נס לישראל גם במנורה? היד ה' תקצר לשלוח להם מנורת זהב?! אם ה' כבר רוצה שיקיימו את המצוה עם כל ההדורים, ושולח לשם כך שמן טהור, ועושה נס שידלק שמונה ימים, למה לא שלח גם מנורת זהב, כדי שתתקיים מצות הדלקת המנורה ביופי ובהדר.

ולהגדיל הקושיא יש להוסיף עוד:

הרי עשיית המנורה מזהב אינה רק ענין של יופי, "אלא ענין בעל השלכות הלכתיות. כשמנורה נעשית מזהב, יש בה גם גביעים כפתורים ופרחים, מה שאין כן מנורה שאינה מזהב, אין עושים בה גביעים כפתורים ופרחים (רמב"ם הלכות בית הבחירה פי"ג הל' ב-ד). מדוע אי"כ לא עשה ה' נס, להמציא לישראל גם מנורת זהב, כדי שתתקיים המצוה בתכלית השלמות?".

חושבני שהתירוץ לזה הוא, שהקב"ה רצה ללמד כאן יסוד חשוב. והוא, שאמנם צריך להדר במצוות, וחלק מן ההידור במצוה הוא גם היופי החיצוני של המצוה, אבל אף על פי כן, ההידור הפנימי - דהיינו: היחס הנפשי אל המצוה, ומדרגתו הרוחנית של האדם - חשובים יותר מן ההידור החיצוני! והנה, את ההידור החיצוני - מסמל הזהב שבמנורה, שהוא גלוי ונראה לעין כל. לעומת זאת, את ההידור הפנימי - מסמלת טהרת השמן, שבה אי אפשר להבחין בעיני בשר. גם במיקרוסקופ המשוכלל ביותר לא ניתן להבחין בין שמן טהור לשמן טמא. רק בכח חכמת התורה ניתן להבחין ביניהם. כי טהרה היא פנימיות, לא חיצוניות. לכן לא עשה ה' לישראל נס במנורה, לשלוח להם מנורת זהב, כדי לרמז, שהפנימיות חשובה יותר מן החיצוניות, ועד כמה שה' רוצה את ההידור

החיצוני במצוה, הוא רוצה קודם כל את ההידור הפנימי, שהוא היחס המכובד למצוה, והתייחסותו של האדם אל המצוות בכלל. בניגוד לתרבות יוון, ששמה את הדגש על החיצוניות, ה' רצה להראות כאן, שהדגש צריך להיות על הפנימיות, יותר מאשר על החיצוניות.

לא להפוך פנימיות לחיצוניות

זו אולי הסיבה לכך, שבסוף ימי בית שני אנו מוצאים, שיהודים החמירו בנושא הטהרה יותר מכל מצוות אחרות שבתורה. למשל, הגמרא מביאה מעשה נורא בכהן אחד שנעץ סכין בלבו של חברו בעזרה שבמקדש, [בגלל שחברו זכה בעבודת תרומת הדשן, ולא הוא]. רץ אבי הנדקר אל בנו, ומצא אותו מפרפר. עמד ואמר: ברוך השם! "עדין בני מפרפר, ולא נטמאה הסכין!"... (יומא כג, א).

- לא אדם זר, אלא אביו של הנדקר בכבודו ובעצמו עומד ואומר: כולם להרגע! לסכין - שלום. היא לא נטמאה, חלילה... איזו מין נחמה היא זו? זה מה שחשוב עכשיו, לדעת אם הסכין נטמאה או לא? הרי גם אם הסכין נטמאה, אפשר לטהר אותה. וגם אם לא, זה לא אסון גדול כל כך, לעומת האסון הנורא של רציחת כהן בבית המקדש!... אומרת על כך הגמרא: "ללמדך, שקשה עליהם טהרת כלים יותר משפיכות דמים" (שם). עיוות וסילוף נורא! טהרת כלים היתה חשובה אצלם יותר משפיכות דמים!

הגמרא מביאה עוד: "דבר תורה, עור אדם [מת] שְׁעָבְדוּ - טהור. ומה טעם אמרו [חכמים שהוא] טמא? גזירה שמא יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחין" (חולין קכב, א).

- מבהיל הרעיון! אדם שחשוד לפשוט את העור מאביו ואמו המתים ולעשות ממנו שטיחים ח"ו, לא חשוד לעשות כן במקרה שהשטיח יהיה טמא. ניוול גופות אביו ואמו לא מרתיע אותו, רק הטומאה מרתיעה אותו! (תוס' סנהדרין מח, א ד"ה משמשיך)

עוד רואים בחז"ל, שגם אנשים שהיו חשודים על גילוי עריות חמור, לא היו חשודים על טומאה וטהרה. חז"ל אמרו, שטבילת עזרא נתקנה, בין השאר, כדי לגזור מעריות. אנשים שהיו חשודים לחטוא בעריות, לא היו חשודים לעשות זאת ללא שיהיה להם מקוה לטהר בו מן הטומאה (עיי ברכות כב, א). גילוי עריות, שהוא מהעבירות החמורות בתורה, שהוא ביהרג ועל יעבור, והעובר עליו אין לו חלק לעולם הבא - זה לא מפחיד את החוטא. רק העובדה שאין לו מקוה לטבול אחר כך, זה מה שמפחיד אותו.

ניתן להוכיח בנקודה זו גם מגזרת חז"ל, שבשר פיגול ובשר נותר מטמאים את הידיים (משנה פסחים קכ, ב). למה גזרו זאת? כדי שכהנים יזהרו לא לפגל את הקדשים ולא להותיר מהם (גמ' שם). וקשה לכאורה: הרי פיגול הקרבן והותרת בשרו לאחר זמן אכילתו הם איסורי תורה (שלא להותיר - סהמ"צ לרמב"ם, ל"ת ק"כ; שלא לפגל - שכחת הלאוין לרמב"ן, ד'), ואם יש חשש שהכהנים לא יזהרו בזה, מה תוסיף כאן טומאת ידיים, שהיא איסור קל מדרבנן.

אלא מוכח מכאן, שאכן זה היה המצב. גם מי שחשוד לפגל את הקרבן או להותיר מבשרו לאחר זמנו, ירתע מלעשות כן בגלל טומאת ידיים שגזרו רבנן (תוס' פסחים פה, א ד"ה משום).

מה היתה הסיבה לכך, שהחמירו כל כך בטומאה וטהרה לעומת נושאים אחרים? אולי הסיבה לכך היתה... הנס של חנוכה!

כי מכיון שראו את הנס הגדול שנעשה בפך השמן הטהור, החליטו שטהרה היא הדבר החשוב ביותר, ושמנו עליו דגש מיוחד, ואילו בשאר הדברים שלא ראו בהם נס, לא הקפידו כל כך. [כמובן, זה לא מצב תקין, ולא כך צריך להיות. התורה מקפידה על גילוי עריות ועל שפיכות דמים יותר מאשר על טהרת כלים וטבילת עזרא. אבל זה מה שקרה, שגם מהפנימיות עשו חיצוניות. כך הם עמי הארץ. "מאמצים" להם דבר אחד להזהר בו, ובדברים אחרים - מזלזלים. לעומתם, החכמים נזהרים בכל הדברים. גם בטומאה וטהרה, גם בשבת, גם בכשרות, וכן בכל שאר מצוות התורה.

על כל פנים, הקב"ה רצה להראות בנס פך השמן את כח הפנימיות. שיכירו וידעו כולם, שהנצחון לא בא לחשמונאים בגלל שהיו גאונים צבאיים או משהו כזה, אלא בגלל שהיו טהורים. "מסרת טמאים ביד טהורים" - מפני שהיו טהורים, יכלו להתגבר על הצבא היווני.